

Teorii și doctrine ale prețului în gândirea economică

Colegiu științific:

Prof. univ. dr. Angela Rogojanu

Prof. univ. dr. Alexandru Tașnadi

Lect. univ. dr. George-Laurențiu Șerban-Oprescu

Conf. univ. dr. Grigore Ioan Piroșcă

George-Laurențiu ȘERBAN-OPRESCU

Teorii și doctrine ale prețului în gândirea economică

Colecția Oeconomania

**Editura ASE
București
2013**

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN BUCUREȘTI

Copyright © 2013, Editura ASE

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

Editura ASE

Piața Romană nr. 6, sector 1, București, România

cod 010374

www.ase.ro

www.editura.ase.ro

editura@ase.ro

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Angela Rogojanu

Conf. univ. dr. Grigore Ioan Piroșcă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ȘERBAN-OPRESCU, GEORGE-LAURENȚIU

Teorii și doctrine ale prețului în gândirea economică / George-Laurențiu Șerban-Opreșcu. - București : Editura ASE, 2013

Bibliogr.

ISBN 978-606-505-596-4

338.5

Editura ASE

Redactor: Livia Radu

Tehnoredactor: Emilia Velcu

Coperta: Livia Radu

Autorul își asumă întreaga responsabilitate pentru ideile exprimate, pentru originalitatea materialului și pentru sursele bibliografice menționate.

CUPRINS

Introducere	7
PARTEA I	
Primele idei despre preț și rolul acestuia în gândirea economică antică și medievală	13
Capitolul 1 „Econosofii” Antichității	15
1.1 Filosofii Greciei antice	16
1.2 Individualismul civilizației romane	19
Capitolul 2 Evul Mediu și doctrina prețului just	23
2.1 Premisele gândirii economice în Evul Mediu	25
2.2 Originile doctrinei prețului just	28
2.3 Prețul just – rezultat al acordului liber dintre părți	31
2.4 Prețul just – rezultat al unei <i>communis aestimatio</i>	35
2.5 Prețul just – rezultat al intervenției guvernamentale	40
PARTEA a II-a	
Conținutul informațional al prețurilor în gândirea economică clasică	51
Capitolul 3 Teorii despre preț în cadrul doctrinei mediei (clasice)	53
3.1 Prețul natural și doctrina mediei	54
3.2 Apogeul și decăderea doctrinei mediei	57
Capitolul 4 Conținutul informațional al prețurilor – pilon al microeconomiei și macroeconomiei tradiționale	64
4.1 Prețul – noțiune fundamentală a microeconomiei tradiționale	67
4.1.1 Prețul – rezultat al evaluărilor subiective de pe piața liberă	68
4.1.2 Rolul informațional al prețurilor în microeconomia tradițională	70
4.2 Semnificația prețului pentru macroeconomia tradițională	73
4.2.1 Rolul prețurilor în macroeconomia keynesistă	74
4.2.2 Rata dobânzii – preț al lichidităților. Opoziția față de microeconomia tradițională	76
4.2.3 Termenul scurt și rigiditatea prețurilor	78
Bibliografie	87
Brief description	91
Contents	95

INTRODUCERE

„Informația înseamnă putere” este o sintagmă cu valoare de truism a cărei semnificație diferă însă în funcție de context. Permanent ni se reamintește că trăim într-o eră a informației și că informația reprezintă cheia succesului, panaceul problemelor de orice gen. Indiferent că ne referim la conflicte militare sau la speculații bursiere, am fost învățați să credem că cel ce va deține și va ști să folosească informația va ieși învingător. Știința economică nu a făcut o notă discordantă în acest domeniu. Nici nu avea altă posibilitate. Animați de dorința unei corespondențe cât mai exacte a teoriilor lor cu realitățile cotidiene, economiștii s-au văzut nevoiți să acorde o importanță deosebită conceptului de informație. Dacă în alte domenii ale cercetării științifice statutul informației a căpătat o mai mare amploare mai ales în ultima perioadă, în știința economică informația a ocupat un loc bine determinat încă de la primele idei pe care primii gânditori ai umanității le-au emis pe tema acțiunii economice.

Dacă există măcar un singur consens în știința economică, acela este legat de statutul privilegiat al informației. Toți economiștii, indiferent de orientare doctrinară, sunt de acord că informația joacă un rol primordial în cadrul acțiunii economice. Orice activitate economică, indiferent de natura sau amploarea sa, este determinată de decizia individului de a acționa. Decizia de a acționa, la rândul său, se fundamentează pe un raționament sau calcul economic pe care individul l-a efectuat în prealabil. Variabilele calculului economic care oferă fundamentele deciziei individului nu reprezintă nimic altceva decât informațiile pe care acesta le deține. În acest context, calculul economic poate fi definit drept activitatea de procesare a două tipuri importante de date sau informații: cunoștințele pe care individul le deține despre mediul în care acționează și anticipările cu privire la starea viitoare a lucrurilor. Aceste genuri de informație sunt legate unul de celălalt: anticipările se bazează pe cunoștințele din prezent, iar anticipările actuale vor furniza materia primă pentru anticipările viitoare. În funcție de modul în care individul efectuează calculele economice, acesta va fi pus în fața șanseii de a câștiga sau posibilității de a pierde. Prin urmare, în economie, diferența dintre succes și eșec sau dintre profit și pierdere stă, într-o proporție semnificativă, în accesul la informație și modul în care aceasta este utilizată. În acest mod, putem prelungi afirmația inițială, adăugând că „informația înseamnă putere pentru cel care știe să o folosească”.

Odată cu această afirmație se încheie și singurul consens care a existat vreodată printre economiști cu privire la informație. Dincolo de acest punct, analiza conceptului de informație va scinda știința economică în două mari curente de gândire. Întâia abordare sau curentul tradiționalist care a luat naștere odată cu

primele preocupări în domeniul economiei pune în evidență rolul determinant al prețurilor în transmiterea și furnizarea informațiilor relevante pentru activitatea economică. Adepții acestei abordări științifice acordă prețului statutul de informație fundamentală în economie. Conform acestor economiști, atunci când indivizii știu să decodifice corect informațiile transmise de preț, aceștia au la dispoziție datele necesare pentru a formula o decizie și a acționa în consecință. Susținătorii acestei idei pornesc de la premisa că prețul, în sine, a apărut pentru a satisface o necesitate stringentă în economie, aceea de a semnaliza raritatea resurselor. În acest context, prețul reprezintă raportul dintre disponibilitatea unei anumite resurse și necesitatea pentru aceasta la un anumit moment. Astfel, în forma sa primară, prețul apare în procesul schimbului și este rezultatul manifestării unei condiții economice esențiale: limitarea resurselor relativ la nevoile indivizilor. Începând cu primele stadii ale evoluției civilizației umane, individul a realizat foarte repede că resursele pe care le are la dispoziție nu-i pot satisface toate nevoile sale la un moment dat. Accesul la resurse poate fi limitat fie de locul, fie de momentul în care aceste nevoi se manifestă. Restricțiile impuse de limitarea resurselor au început să se resimtă din ce în ce mai puternic la nivelul individului și ca urmare a manifestării unor fenomene precum: apariția altor nevoi pe măsură ce nevoile anterioare sunt satisfăcute; restricționarea accesului la resurse ca o repercusiune a evoluției demografice sau epuizarea resurselor ca urmare a consumului anterior. Consecința fundamentală a rarității constă în necesitatea apariției în societate a proprietății private ca formă de protejare a accesului la resursele limitate. Proprietatea privată, privită din acest punct de vedere, devine practic o formă de manifestare a libertății prin care indivizii își protejează resursele restrângând accesul altor persoane la acestea. În condițiile apariției proprietății private prețul joacă un rol determinant în stabilirea condițiilor de schimb voluntar între indivizi. În acest caz, prețul reprezintă cantitatea din alte resurse sau bunuri pe care proprietarul unei anumite resurse sau a unui anumit bun dorește să o obțină în schimbul cantității cedate din resursele sau bunurile de care acesta dispune.

Odată cu manifestarea proprietății private și a necesității indivizilor de a beneficia de bunuri de capital sau de consum de care au nevoie, dar de care nu dispun încă, comerțul, schimbul voluntar de resurse sau bunuri sub forma unor tranzacții fundamentate de prețuri, s-a extins. În aceste condiții apare piața, noțiune economică fundamentală. Ordinea pieței, mecanismele de funcționare ale acesteia determină modul de formare a prețurilor. Acestea au rolul esențial de a semnaliza măsura în care un anumit bun este disponibil la un anumit moment și necesitatea pentru acel bun. Cei care se ocupă de comerț rareori cunosc în amănunt care sunt necesitățile particulare ale indivizilor pe care îi deservesc. Nici nu au nevoie de asemenea cunoștințe. Tot ceea ce trebuie să cunoască este nivelul aproximativ al prețurilor la un anumit moment sau loc, pentru că, dispunând de aceste cunoștințe, vor ști dacă un bun este necesar sau nu.

Totodată, existența prețurilor a determinat apariția posibilității de a specula variația acestora și de a obține profit. Motivația profitului a stat din cele mai vechi timpuri la baza dezvoltării umane. Posibilitatea individului de a se emancipa, cu alte cuvinte de a-și satisface dorințe variate și mai numeroase este condiționată de existența profitului, pentru că acesta din urmă este cel ce poate asigura mijloacele satisfacerii nevoilor. Din punct de vedere economic, un individ este eficient atunci când reușește să-și maximizeze profitul (conform teoriei economice tradiționale a secolului al XIX-lea) sau cifra de afaceri (în cazul teoriei economice moderne), prin urmare, calculul economic de eficiență este relevant numai în condițiile în care se apelează la variabile determinate de prețuri.

Așadar, abordarea tradițională cu privire la conceptul economic de informație susține că informațiile necesare pentru calculul ce determină acțiunea individului sunt furnizate de prețuri și, în aceste condiții, prețul este informația fundamentală din economie. Pornind de la această premisă, prezenta lucrare analizează diversele semnificații, interpretări, caracteristici și atribute care au fost acordate noțiunii de preț în cadrul unor teorii cu caracter economic mai mult sau mai puțin articulat de-a lungul istoriei gândirii economice.

În acest sens, prima parte a lucrării este dedicată concepțiilor cu tentă economică elaborate înainte de momentul Adam Smith, care marchează, în mod oficial, debutul economiei ca știință. Astfel, lucrarea se îndreaptă mai întâi asupra analizei modului în care a fost tratată noțiunea de preț în cadrul primelor teorii despre economie formulate încă din Antichitate. Rândurile dedicate Antichității grecești și romane își propun să surprindă diversele abordări pe care primii economiști sau, mai bine spus, „iubitori de economie” le propuneau în legătură cu rolul prețurilor și modul în care acestea se formează. Filosofii Greciei antice nu au avut un punct de vedere singular despre preț, la fel cum nu au avut o opinie unică despre rolul statului în economie. De altfel, diferențele de opinie dintre acești filosofi derivă din atitudinea lor față de libertatea pieței. Cei care erau sceptici față de capacitatea pieței de a organiza eficient viața economică susțineau, în același timp, necesitatea intervenției guvernamentale în stabilirea prețurilor, în timp ce filosofii care acordau încredere economiei libere se pronunțau pentru evitarea amestecului statului în fixarea raporturilor de schimb. Romanii nu au fost la fel de prolifici precum grecii în enunțarea unor teorii despre acțiunea economică. În schimb însă, Imperiul Roman caracterizat prin pragmatismul său proverbial, a lăsat o moștenire fundamentală civilizației umane: dreptul civil. Normele dreptului roman edictau inviolabilitatea proprietății private și a libertății economice, două concepte ce stau la baza formării libere a prețurilor.

Una dintre cele mai complexe și controversate teorii despre preț s-a conturat în Evul Mediu, ca urmare a preocupărilor intense ale scolasticilor pentru economie. Aceștia au încercat să îmbine economia cu etica și să ofere o teorie economică conformă cu morala religioasă strictă a vremurilor în care trăiau. Unul dintre cele

mai formidabile rezultate ale acestor cercetări îl reprezintă doctrina prețului just. Aceasta își are originea în lucrările lui Aristotel și își propune să ofere o corespondență viabilă între noțiunea de preț și cea de valoare. Ideile scolasticilor despre prețul just sunt variate. Uneori se pot întâlni opinii contrare despre prețul just chiar în lucrări având același autor. În general, opiniile scolasticilor sunt catalogate în trei mari categorii care privesc prețul just ca rezultat: al aprecierilor subiective ale indivizilor; al estimărilor comune ale pieței sau intervenției guvernamentale. Credința majoritară a scolasticilor a fost totuși aceea că prețul just este rezultatul unei combinații dintre opiniile subiective ale indivizilor și estimările comune ale pieței. În ciuda faptului că opinia conform căreia prețul just trebuie stabilit de stat a fost minoritară printre scolastici, economiștii socialiști ai secolului al XIX-lea au reușit să impună ideea că filosofii Evului Mediu considerau prețul just ca fiind cel stabilit de stat. Având ca sprijin lucrările unor reputați istorici ai gândirii economice, dar și ai Evului Mediu precum: Murray Rothbard, Raymond de Roover, Jacques LeGoff sau Johan Huizinga, prezenta lucrare își propune să arate că, în realitate, prețul just al scolasticilor era un preț format liber și care dispunea de un important conținut informațional.

Cea de-a doua parte a lucrării se concentrează asupra perioadei în gândirea economică devenită deja clasică, care debutează cu Adam Smith și se încheie cu J. M. Keynes. Deși Adam Smith este creditat drept unul dintre economiștii ai căror contribuții au influențat, în mod decisiv, progresul științei economice, viziunea economistului scoțian cu privire la preț reprezintă, în opinia mai multor cercetători, un regres al cercetărilor economice. Fiind vizibil pus în dificultate de imposibilitatea de a identifica o conexiune pur economică între preț și valoare, Adam Smith va renunța la toate progresele pe care antecedentii săi le înregistraseră în acest domeniu și se va lăsa tentat de ideea că prețul unui bun este dat de o valoare obiectivă ce poate fi evaluată prin intermediul unui numitor comun. Concepția lui Adam Smith va fi preluată de întregul curent al economiei clasice și va crea dificultăți insurmontabile în explicarea rațională a unor fenomene economice. Economiștii clasici vor fi incapabili să găsească o justificare profundă pentru variația prețurilor și mai ales pentru a explica modul în care se formează profitul în sistemul capitalist. Motivul acestui eșec se datorează faptului că Adam Smith și discipolii săi nu au apelat la o analiză economică fundamentată pe prețurile pieței, ci au recurs la o cercetare sterilă în care rolul principal era jucat de prețurile naturale. Prețul natural reprezintă o variabilă medie, artificială care nu exprimă realitățile activităților economice. Din acest motiv, am ales să ne referim la ceea ce în istoria gândirii economice este denumită perioada clasică folosind sintagma de doctrina mediei. În plus, atunci când economiștii clasici au ales munca drept factorul comun al valorii obiective, au creat cea mai importantă premisă pentru apariția marxismului. Din această perspectivă, Karl Marx, despre care se spune că este economistul ce a pus capăt economiei clasice, nu este altceva decât continuatorul ideilor promovate de economiștii clasici într-un mod favorabil doctrinelor de stânga.

Doctrina mediei nu contestă importanța prețurilor pentru transmiterea informației, dar, înlocuind prețurile pieței cu variabile artificiale, *i.e.* prețurile medii, teoria economică clasică a redus drastic conținutul informațional al prețurilor. Noțiunea de preț și-a recăpătat valoarea odată cu apariția microeconomiei fundamentată pe analiza marginală. Promotorii așa-numitei revoluții marginaliste și mai ales primii reprezentanți ai școlii austriece sunt cei care au știut să speculeze importanța formidabilă pe care prețurile o dețin în transmiterea informației. Aceștia au înțeles că există o determinare reciprocă între prețuri și întreaga activitatea economică: pe de-o parte prețurile curente oferă informații fundamentale agenților economici deoarece pe baza comparației dintre prețurile prezente și estimările referitoare la prețurile viitoare indivizii decid cu privire la acțiunile pe care le vor întreprinde, iar, pe de altă parte, deciziile și acțiunile agenților economici influențează, prin intermediul cererii și al ofertei, prețul. Așadar, rolul fundamental al prețurilor este acela de a furniza informații relevante pentru calculele economice ale antreprenorilor.

Scindarea științei economice în microeconomie și macroeconomie a produs o schimbare de perspectivă în domeniul analizei prețurilor. Macroeconomia inițiată de John Maynard Keynes a fost orientată mai mult către explicarea unor fenomene agregate și mai puțin pe relevarea rolului informațional al prețurilor. Mai mult decât atât, rezultatele elaborate de teoria keynesistă nu pot fi valabile decât dacă este respectată o condiție esențială: prețurile să fie, cel puțin pe termen scurt, rigide. Pe lângă faptul că reprezintă o situație particulară, rigiditatea limitează în mod decisiv posibilitatea prețurilor de a furniza informații relevante despre starea de fapt reală. De altfel, principala acuză adusă keynesismului a fost aceea că nu se sprijină pe un fundament microeconomic real. Lipsa acestui fundament microeconomic se datorează faptului că inițiatorul curentului, J. M. Keynes, deși nu a fost capabil să explice rigiditatea prețurilor, s-a folosit de această premisă în analiza sa macroeconomică. Începând cu Keynes, pentru curentele economice încadrate în *mainstream*-ul gândirii economice prețul și-a pierdut semnificația informațională anterioară, devenind o simplă variabilă care nu numai că nu reușește să rezolve probleme informaționale ale pieței, dar, în același timp, introduce noi surse de asimetrie informațională în sistem.